

ЮРИДИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
СУМСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
ЛІГА СТУДЕНТІВ АСОЦІАЦІЇ ПРАВНИКІВ УКРАЇНИ

**ДІЯЛЬНІСТЬ ОРГАНІВ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ
ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАБІЛЬНОСТІ ТА
БЕЗПЕКИ СУСПІЛЬСТВА**

МАТЕРІАЛИ
Міжнародної науково-практичної конференції
(Суми, 21–22 травня 2015 року)

Суми
Сумський державний університет
2015

ПОСТАНОВКА ТА ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ ІНСТИТУТУ СЛІДЧОГО СУДДІ В УКРАЇНІ

Усова А. В.

Юридичний факультет, Сумський державний університет

Ільченко О. В.

к.ю.н., ст. викладач кафедри СМП, Сумський державний університет

Актуальність теми наукової роботи. Розробка та запровадження нових правових інститутів, з метою вдосконалення системи кримінальних процесуальних гарантій, зумовлюється необхідністю охорони прав, свобод та законних інтересів осіб у кримінальному провадженні, а також забезпеченням неупередженого та ефективного розслідування. Для сприяння реалізації даних завдань Кримінальний процесуальний кодекс України, прийнятий 13 квітня 2012 року, вводить у сферу кримінального процесу новий процесуальний суб'єкт – слідчого суддю. На нього законодавство покладає повноваження щодо здійснення судового контролю за дотриманням прав, свобод та інтересів осіб у кримінальному провадженні.

Слідчий суддя, як незалежний та об'єктивний дослідник обставин кримінального провадження, робить можливим здійснення незалежного судового контролю та об'єктивне досудове слідство.

Незважаючи на те, що інститут слідчого судді є одним з найбільш детально регламентованих інститутів в системі нового КПК України, проте існує ще багато проблемних питань, особливо щодо практичного застосування окремих положень закону в цій сфері.

Аналіз наукових публікацій. Інститут слідчого судді й питання його впровадження у вітчизняне законодавство були предметом наукових досліджень багатьох вітчизняних вчених, зокрема Ю.М. Грошевого, В.Т. Маляренка, В.Д. Бринцева, Ю.П. Аленіна, Ю.В. Скрипіної, А.Р. Туманянц та інших, які системно і послідовно відстоювали позицію необхідності впровадження дієвого судового контролю за дотриманням прав особи під час досудового розслідування.

Метою даної роботи є встановлення процесуального статусу слідчого судді та висвітлення проблем, які пов'язані з впровадженням даного інституту.

Термін «слідчий суддя» та його процесуальний статус визначені у пункті 18 ч. 1 ст. 3 КПК України, згідно з яким ним є суддя суду першої інстанції, до повноважень якого належить здійснення у порядку, передбаченому цим Кодексом, судового контролю за дотриманням прав, свобод та інтересів осіб у кримінальному провадженні, та у випадку, передбаченому ст. 247 КПК, – голова чи за його визначенням інший суддя Апеляційного суду Автономної Республіки Крим, апеляційного суду області, міст Києва та Севастополя. Слідчий суддя (слідчі судді) у суді першої інстанції обирається зборами суддів зі складу суддів цього суду [3].

У кримінально-процесуальному законодавстві європейських країн і країн СНД по-різному визначається суб'єкт уповноважений здійснювати контрольні функції на досудовому провадженні. Приміром, посада слідчого судді існує в КПК Латвії й Італії. У кримінальному процесі Франції функціонують і слідчі судді, й судді по свободах та ув'язненню. Суддя по кримінальному переслідуванню передбачений за КПК Республіки Молдова. У КПК Литовської Республіки закріплено статус судді досудового провадження [6, с. 897].

Беззаперечною є позиція А.Р. Туманянц про те, що запровадження у вітчизняному кримінальному процесі інституту слідчого судді є правильним шляхом до розв'язання низки проблем на стадії досудового розслідування, оскільки

його введення має усунути частину невластивих як слідчому, так і прокуророві функцій, а чіткий їх розподіл на стадії досудового розслідування буде гарантією реалізації принципу змагальності [1, с. 15].

У науковій кримінально-процесуальній літературі висловлені різноманітні пропозиції стосовно статусу слідчого судді. Наприклад, Ю.М. Грошевий наголошує на доцільності введення слідчого судді, який розглядав би скарги на рішення слідчого, вирішував би питання обрання запобіжного заходу у вигляді взяття під варту і продовження строків тримання під вартою, санкціонував обшук житла чи іншого володіння особи, накладання арешту на кореспонденцію і зняття інформації з каналів зв'язку, а також розв'язував би питання, що стосуються перевірки правомірності обмеження прав громадян під час досудового слідства [2, с. 696].

В.Т. Маляренко і П.П. Пилипчук вважають, що слідчий суддя повинен здійснювати повноваження судового контролю за досудовим розслідуванням, покладені на нього Конституцією України, а також приймати рішення про застосування всіх заходів процесуального примусу, які суттєво обмежують конституційні права і свободи людини, вирішувати питання про відповідальність за невиконання або неналежне виконання процесуальних обов'язків, розглядати скарги на постанови про відмову в порушенні кримінальної справи та про закриття кримінальної справи, про усунення захисника від участі у справі [4, с. 14].

Ю.В. Скрипіна рекомендує віднести до повноважень слідчого судді повноваження, пов'язані з: забезпеченням прав учасників кримінального процесу; здійсненням контролю при їх ознайомленні з матеріалами кримінальної справи; ухваленням рішення про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у провадженні по кримінальній справі та ін.

Щодо порядку набуття статусу слідчого судді певним суддею, новий КПК України встановлює, що слідчий суддя (слідчі судді) у суді першої інстанції обирається зборами суддів зі складу суддів цього суду. У разі якщо у зазначений строк слідчого суддю не було обрано, його повноваження, передбачені цим Кодексом, виконує найстарший за віком суддя цього суду до дня обрання слідчого судді.

Тобто закон встановлює, що статус слідчого судді набувається шляхом обрання слідчого судді з поміж суддів певного суду іншими суддями цього ж суду. При цьому в законі немає жодних вимог чи обмежень до кандидата на виконання функцій слідчого судді, не встановлюється мінімальної чи максимальної кількості слідчих суддів у певному судді залежно від загальної кількості суддів цього суду, не передбачається жодної залежності набуття особою цього статусу відносно спеціалізації цього судді у певній категорії справ. Також закон не встановлює і не регламентує порядку висунення претендентів на цей статус, порядку скликання і проведення зборів суддів, їх кворуму, необхідної кількості голосів за обрання особи.

Всі ці питання закон фактично відносить на вирішення зборів суддів певного суду, розраховуючи, що судді зможуть самостійно їх врегулювати. Лише на випадок не вирішення цього питання зборами суддів, закон передбачає, що статус слідчого судді поза обранням й без урахування згоди такої особи набуває найстарший за віком суддя цього суду. При цьому ні закон, ні жодні інші спеціальні інструкції не встановлюють жодних пільг у навантаженні слідчого судді порівняно з іншими суддями. Немає однозначної відповіді також й на питання, яким чином мають розподілятися справи між кількома слідчими суддями у певному суді, й чи в змозі автоматизована система розподілу справ враховувати

необхідність пропорційного розподілу певних справ саме між слідчими суддями цього суду.

З огляду на вищевказане можна сказати, що найстарший за віком суддя в окремому суді до певної міри є заручником ситуації, й буде змушений виконувати обов'язки слідчого судді у разі не вирішення питання про обрання таких осіб, незалежно від свого бажання виконувати ці функції, а також без урахування того, чи довірили б саме йому його колеги судді виконувати ці функції. Відмовитися в цій ситуації від виконання цих функцій найстарший за віком суддя не може, оскільки відсутність в суді слідчого судді з часу набрання чинності новим КПК може паралізувати хід досудового розслідування по кримінальним справам [5, с. 12].

Висновки. Таким чином, слідчий суддя є ключовою фігурою кримінального провадження на досудовому розслідуванні, від якої значною мірою залежить тактика досудового слідства і судова перспектива кримінального провадження у подальшому. Слідчий суддя є достатньо надійним бар'єром можливим спробам порушенням прав людини на досудовому слідстві, та так званим кримінальним провадженням на замовлення.

Введення інституту слідчого судді у вітчизняне законодавство є важливим кроком на шляху до реформування судової системи України, адже це має забезпечити законність та обґрунтованість в прийнятті рішень стосовно застосування заходів кримінально-процесуального примусу, проведення слідчих та інших процесуальних дій, що обмежують конституційні права громадян.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Горелкіна К.Г. Особливості процесуального статусу слідчого судді: порівняльний аналіз / К.Г. Горелкіна // Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ. – К., 2013. – №2. – С. 14-19.
2. Грошевий Ю. Проблеми удосконалення законодавства, що регулює кримінально-процесуальну діяльність / Грошевий Ю. // Вісник Академії правових наук України. – 2003. – № 2-3. – С. 690-700.
3. Кримінальний процесуальний кодекс України : Кодекс від 13.04.2012 р. // Відомості Верховної Ради України . – 2012 р. – № 9-13. – ст. 88.
4. Маляренко В. Головні напрями розбудови кримінального судочинства, структура і зміст майбутнього КПК України / В. Маляренко, П. Пилипчук // Право України. – 2000. – № 8. – С. 10-20.
5. Скрипіна Ю.В. Слідчий суддя в системі кримінально-процесуальної діяльності (порівняльно-правове дослідження) : дис. ... канд. юрид. наук. [Електронний ресурс] / Ю.В. Скрипіна. – Х., 2008.– Режим доступу : <http://www.disslib.org/slidchyi-suddja-v-systemi-kryminalno-protsesualnoyi-dialnosti.html> .
6. Туманянц А.Р. Слідчий суддя як суб'єкт реалізації судових функцій у досудовому провадженні / А.Р. Туманянц // Форум права. – 2011. – № 2. – С. 896-901.